

CORPUL EXPEDIȚIONAR ITALIAN DIN DOBROGEA DE SUD ÎN RAPOARTELE OFIȚERILOR DE LEGĂTURĂ ROMÂNI PE LÂNGĂ ARMATELE ALIATE DE ORIENT (MAI - IULIE 1919)

*Dr. Daniel Silviu NICULAE**

Introducere

În luna aprilie a anului 1919, conform rapoartelor ofițerilor de legătură români, Brigada italiană „IVREA” se instala la Varna, unde se afla și statul său Major, înlocuind efectivele engleze ale Diviziei 26. Brigada „IVREA” era formată din regimentele 161 și 162 infanterie, ale căror trupe erau prezente pe teritoriul Bulgariei și al Dobrogei de Sud, respectiv la Sofia, Balcic, Turtucaia, Silistra, Rusciuc și Bazargic (Dobrici), îndeplinind diferite misiuni privind respectarea prevederilor Armistițiului de la Salonic, din anul 1918.

Biroul Român de Legătură de pe lângă Corpul Expediționar Italian staționat în Bulgaria, din care făcea parte atât locotenentul Ioan Gussi, detașat pe lângă Brigada „IVREA”, cât și maiorul Arthur Holban, avea atribuții privind vizarea pașapoartelor eliberate de autoritățile aliate competente, precum și repatrierea refugiaților din Dobrogea și Dobrogea de Sud. Pe lângă aceste atribuții, ofițerii români trimiteau rapoarte Marelui Cartier General cu privire la starea de spirit a populației din cele două provincii românești precum și atitudinea trupelor aliate, cu precădere a celor italiene față de revendicările teritoriale ale bulgarilor în privința Dobrogei de Sud și a Dobrogei. Situația lor juridică, cel puțin până la încheierea păcii, era incertă. Aceste rapoarte transmise la București erau completate cu informații transmise de autoritățile administrative române locale. În acest context, la 9 mai 1919, prefectul județului Caliacra raporta ministrului de interne despre comportamentul comandantului trupelor italiene din județ, generalul Giovanni Beltiamo, cu privire la iminenta venire a grănicerilor români în județ. Acesta solicita imperios informații în legătură cu ordinele primite de autoritățile românești în privința trupelor de grăniceri, precizând în același timp, că se va opune unor eventuale ordine neaduse la cunoștința acestuia¹.

La 18 mai 1919, raportul comandantului Companiei 9 Grăniceri Pază, înaintat Regimentului 1 Grăniceri, confirma faptul că autoritățile militare italiene au pus în practică avertismentul dat conducerii administrative românești din Dobrogea de Sud. Potrivit raportului, grănicerii români au debarcat la Caraomer,

* Vicepreședinte Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir” – ASIC.

¹ Arhivele Militare Naționale Române (în continuare, A.M.N.R.), fond *Marele Cartier General*, dosar 2 141, f. 638.

în județul Constanța, la data de 7 mai 1919, ora 23.20. Conform raportului, data de 9 mai 1919, ora 15.00, „a venit un căpitan italian cu automobilul, trimis de Comandamentul italian din Bazargic pentru a ne întreba ce însărcinare avem, ce efectiv și ce ordin am primit de la comandamentul nostru superior. I-am răspuns că am primit ordin să rămânem în Caraomer. Față de atitudinea pe care a avut-o Comandamentul italian din Bazargic și Varna pentru a nu ne lăsa intrarea în județul Caliacra, pronunțându-se în scris că el consideră o infracțiune intrarea noastră în acel județ, această companie a crezut de cuviință de a nu se mai pune în legătură cu acel comandament, așteptând ordine numai de la comandamentele noastre”².

În același timp, comandantul Companiei 9 Grăniceri Pază relatează situația de pe linia de frontieră. Potrivit acestuia, „având timp, m-am putut duce și la Novo-Botisevo, reședința plutonului I. Localul pichetului vamal este ocupat de personalul C.F.R. al stației, în timpul normal nu era personal C.F.R. în acel punct. Frontiera, cu toate ordinele Ministerului de Finanțe că este închisă, trece oricine dincolo și dincoace cu căruțele, aceasta am văzut-o personal. De asemenea, am observat că de la linia de frontieră în interior nu mai este câmpul sau pădurea curățată pe lățimea de 10 metri, deoarece au crescut bălării și, acolo unde a fost pădurea tăiată, a crescut la loc. Cu onoare vă rog să binevoiți a aproba sau a interveni pe lângă Ministerul de Domenii spre a se apoba ca pe întreaga linie de frontieră a acestei companii, acolo unde se află pădure, să fie tăiată imediat pe o lățime de 20-30 și chiar 50 de metri în interior de la linia de frontieră, aceasta pentru a se putea face o bună patrulare și de a nu se putea apropia nimeni de linia de frontieră (comitagii, contrabandiști protejați fiind de aceste păduri). Dacă se va aproba tăierea, se va face cu locuitorii din satele vecine frontierei. Totodată, am onorea a vă aduce la cunoștință că, din informațiile luate de Compania de jandarmi Caliacra, aproape toate pichetele sunt complet distruse, astfel că vom fi nevoiți ca, până la construirea lor, să ocupăm alte locuri pentru pichete după recunoașterile ce le vom face pe linia frontierei și care vi le vom comunica la timp”³.

Ofițerii români de legătură raportează

În baza acestor rapoarte ale oficialilor administrației românești, corelate cu cele ale ofițerilor de legătură, Marele Cartier General, prin Biroul de Contrainformații, a întocmit, la 2 iunie 1919, un referat cu privire la abaterile și abuzurile de putere ale trupelor italiene prezente în Dobrogea de Sud.

² Ibidem, dosar 2002, f. 100.

³ Ibidem.

Conform acestui referat, bulgarofilismul pe care îl manifestau acestea în mod fățiș încuraja o atitudine necuviincioasă a populației bulgare față de oficialii români. Autoritățile militare italiene își depășeau atribuțiile, împiedicând autoritățile române în executarea atribuțiilor lor contribuind, prin refuzul de a-și îndeplini misiunea de menținere a ordinii publice, la promovarea propagandei iredentiste bulgare. Trupele italiene permiteau să intre fraudulos în Dobrogea de Sud, agitatori revoluționari bolșevici iar uneori interveneau în forță pentru eliberarea persoanelor suspecte și vinovate de înaltă trădare. Un asemenea caz a fost semnalat de șeful Brigăzii de Siguranță Bazargic. Fără acceptul autorităților române, emiteau pașapoarte și legitimații de liberă trecere acestor persoane suspectate sau găsite vinovate de propagandă bolșevică și iredentistă, punându-le la dispoziție, pentru transport, vehiculele militare din dotare. Diferiții comandanți ai Corpului expediționar emiteau ordine oficiale care contramandau dispozițiile date de guvernul român privitoare la administrarea Dobrogei și anulau, din proprie inițiativă, actele autorităților române, așa cum erau, de exemplu, restricțiile impuse prin instituirea stării de asediu în Dobrogea de Sud. O asemenea atitudine reprezenta o gravă atingere a suveranității statului român. Armata italiană „*ignora faptul că Dobrogea era teritoriu românesc pe care, ca aliat, era obligată să-l apere până la ultima picătură de sânge și nicidecum să-l dea pradă agitațiilor propagandei și iredentismului inamic. Nu înțelegem prezența armatei italiene în Dobrogea ca o tutelă pe care această armată se străduie a o impune autorităților administrative de acolo*”⁴.

Asemenea abuzuri erau semnalate și de funcționarii brigăzilor de siguranță. La 13 iunie 1919, Direcția Poliției și Siguranței Generale transmitea Marelui Cartier General, Secția Informații, adresa cu nr. 16399, în care menționa că autoritățile administrative din Dobrogea de Sud, în special cele din Turtucaia, au raportat atitudinea comandanților italieni care le creau greutăți în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, intervenind ori de câte ori urmau să dispună o măsură administrativă sau de siguranță. Din cauza unui asemenea comportament, bulgarii – se arăta în raport – au interpretat bunăvoința comandamentului italian ca o recunoaștere a pretențiilor Bulgariei asupra Dobrogei de Sud, fapt pentru care au început o vie propagandă națională sub protecția ofițerilor italieni⁵.

Conform raportului, autoritățile române au luat o serie de măsuri cu intenția de a opri această acțiune contrară siguranței statului, printre care și aceea de a-i supune pe bulgari unui control zilnic, obligându-i să se prezinte ofițerului polițienesc o dată pe zi, conform instrucțiunilor generale relativ la străini, urmând

⁴ *Ibidem*, dosar 2884, f. 462.

⁵ *Ibidem*, dosar 2885, f. 456.

să fie dați judecății în calitate de contravenienți la legea controlului străinilor, în cazul în care nu se conformau. Cu privire la această situație, comandantul trupelor italiene din Turtucaia s-a prezentat la sediul Brigăzii Speciale de Siguranță, intervenind ca aceste măsuri să nu se aplice, motivând că, din partea Comandamentului general a trupelor de la Varna, s-a primit un ordin al Consiliul Interaliat, în care s-a decis ca administrația civilă română să ia locul celor bulgare în Dobrogea sub protecția și controlul trupelor aliate, însă niciun locuitor, fără deosebire de naționalitate, nu trebuia să fie privat de drepturile sale⁶.

Astfel, comandantul italian din Turtucaia a dispus retragerea Ordonanței nr. 1 a Comandamentului Corpului 5 Armată referitoare la declararea stării de asediu, precum și a Ordonanței nr. 3, dată de prefectul județului Durostor și contrasemnată de fostul comandant al trupelor engleze din Silistra⁷. La 15 iunie 1919, ofițerul de legătură român detașat la Corpul Expediționar Italian raporta Marelui Cartier General că generalul maior Ernesto Mombelli, comandantul Corpului Expediționar Italian, a inspectat orașele Rusciuc, Turtucaia, Silistra, Bazargic, Varna, fiind primit la Varna de Autoritățile Militare Italiene. Cu această ocazie, primarul și prefectul bulgar din localitate au făcut o vizită la reședința Brigăzii „IVREA”, ale cărei efective urmau să fie înlocuite cu trupe coloniale franceze. Cu acest prilej, a fost organizat un banchet la care a participat și ofițerul de legătură român de pe lângă Corpul Expediționar Italian în Orient, care a avut o discuție îndelungată cu generalul Ernesto Mombelli.

Potrivit raportului înaintat Marelui Cartier General, *„după masă, generalul Mombelli s-a întreținut aproape două ore cu mine, timp în care unica țintă a conversației sale a fost să mă convingă că România, în situația politică în care se află, trebuie să facă concesiuni teritoriale Bulgariei pentru a-și asigura liniștea cel puțin pe una dintre frontierele sale. Italia, spunea Domnia-sa, se înțelege mai bine cu România decât cu Franța și ar fi bine, pentru desăvârșirea unui bloc latin între Adriatică și Marea Neagră, să se întindă o punte între ambele țări surori și această punte nu poate fi decât Bulgaria. Serbia și celelate state slave create vor fi inamicii expansiunii latine în Europa Centrală. Chiar dacă antecedentele sale ar face să se suspecteze că Bulgaria ar fi o țară acaparatoare și trădătoare, totuși, ca aliată, nu ar fi atât de periculoasă cum ar putea fi ca inamică. În afară de aceasta, probabil frontiera Serbiei se va coborî din munți în câmpiile Sofiei, soarta Bulgariei va fi sau de a căuta o alianță unde o va găsi, sau se va arunca în brațele Serbiei, care ar putea să o strângă de gât când va voi. De aici până la un bloc balcanic ca acela din 1913 nu e decât un pas. De aceea, România ar trebui*

⁶ Ibidem, f. 457.

⁷ Ibidem, f. 456.

să facă un gest frumos înainte chiar de decizia Conferinței de Pace de la Paris și să întindă o mână amicală Bulgariei. Oamenii politici luminați care știu să prevadă viitorul vor putea găsi o formulă convenabilă (de altfel, am constatat, din discuțiile de la popota italiană, că toți ofițeri împărtășesc această opinie)”⁸.

Raportul conținea și informații cu privire la starea de spirit a populației. În Varna, opinia publică era convinsă că factorii politici decizionali participanți la Conferința de la Paris vor acorda Dobrogea de Sud, Bulgariei. Aceștia urmau să ceară un plebiscit după ce, mai întâi, autoritățile române erau scoase din Dobrogea de Sud, existând posibilitatea unei administrații bulgare sub protecția Ligii Națiunilor. În vederea pregătirii participării delegației Bulgariei la Conferința de Pace de la Paris, guvernul a comunicat autorităților administrative să împiedice orice manifestație ostilă împotriva vecinilor Bulgariei, pentru a nu crea o situație dificilă oficialilor trimiși pentru discutarea și semnarea Tratatului de Pace. „S-au răspândit în oraș diferite zvonuri tendențioase, și anume că, în România, ar fi revoluție, iar guvernul român ar fi fost silit să ia reședința la Giurgiu. În cercul meu de acțiune am căutat să dezmint aceste zvonuri”⁹.

Referitor la activitatea trupelor italiene din Dobrogea de Sud, raportul conținea informații cu privire la conflictul dintre colonelul Negro, comandantul Garnizoanei din Bazargic, și prefectura județului, tribunalul local și Administrația Financiară. Președintelui de tribunal i s-a pus în vedere că nu avea dreptul să instituie administrație juridică forțată pe averile supușilor bulgari, fiindcă Dobrogea de Sud nu mai era teritoriul României, ci era o provincie în litigiu, sub Administrația Militară Italiană. Comandantul forțelor italiene i-a interzis reprezentantului fiscal să încaseze impozite opunându-se în momentul când acesta a vrut să pună în aplicare rechiziționarea unui depozit de lână bulgar. Se invocă, în mod fals și părtinitor, proclamația generalului Henri Mathias Berthelot, care se referea la garantarea inviolabilității locuitorilor din Dobrogea de Sud și integritatea averilor și drepturile civile.

Autoritatea Militară Italiană împiedica orice măsură administrativă luată de funcționarii români. La Cavarna, un subcomisar a fost arestat din ordinele unui ofițer italian, pentru că a participat la o serbare organizată de bulgari. Ofițerii și trupa italiană au răspândit zvonul că trupele franceze nu vor veni decât la Bazargic, iar la Varna, Cavarna și Balcic vor rămâne trupele italiene care vor preda Dobrogea de Sud Bulgariei¹⁰.

⁸ *Ibidem*, dosar 2884, f. 417.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

La 30 iulie 1919, comandantul militar al trupelor din județul Caliacra, maiorul I. Berger și Paul D. Goma, prefectul județului Caliacra, au semnat o Proclamație cu privire la înlocuirea trupelor italiene cu cele franceze. Misiunea acestor trupe era de a da concursul autorităților române pentru îndeplinirea datoriilor și de a menține ordinea publică în sate și orașe, fapt pentru care era cu desăvârșire oprită orice întrunire publică în favoarea cauzei bulgare fie prin cuvântări, cântece sau jocuri naționale bulgare. Cei care posedau arme sau orice fel de muniții erau obligați să le predea imediat, conform ordonanței autorităților militare italiene și a prefectului județului Caliacra, nr. 3 431 din 28 iulie 1919. Împotriva celor care ignorau această dispoziție se luau cele mai severe măsuri prescrise de codul justiției militare în timp de război. Autoritățile civile române și militare franceze și române erau însărcinate cu executarea acestor dispoziții¹¹.

Relevant pentru modul în care ofițerii italieni se raportau la relațiile bilaterale era articolul publicat în „*Le mouvement dobroudjain*” nr. 22 din 1 august 1919, menționat și de ziarul „*Zora*”, care apărea la Sofia cu următorul titlu: „*Comandantul italian al orașului Balcic, în momentul plecării lui din oraș, a adresat următoarea scrisoare unui locuitor bulgar, acolo unde el a fost cazat în timpul sejurului la Balcic*”. Potrivit acestui articol: „*Balcic, 15 iulie 1919. Garnizoana italiană din Balcic pleacă mâine din oraș pentru a se întoarce în Italia. În momentul plecării, suntem la momentul de a împlini 4 luni de când staționăm în acest oraș și cu toții resimțim cordialitatea de care ne despărțim acum. Ofițerii și soldații și-au făcut datoria, au fost ajutați să-și îndeplinească sarcinile prin ținuta corectă a tuturor locuitorilor. Soldații garnizoanei nu o să uite niciodată frumoasele zile pe care le-au petrecut la Balcic și faptul că s-au simțit ca acasă încojurați de amabilitatea tuturor. Italienii poartă în sufletele lor amintiri despre un popor puternic și nobil, popor care, prin munca, geniul și gândurile sale, contribuie la progresul civilizației. Ne întoarcem, încă o dată, asupra voinței de a munci și onoarei. Asta este de ce ne luăm la revedere fără a ne spune la revedere. Comandantul orașului Balcic, Julianio*”¹².

La 5 august 1919, Biroul Român de Legătură de la Varna transmitea Marelui Cartier General, Secția Informații, raportul ofițerului de legătură de la Bazargic, prin care relata despre atitudinea detașamentului italian din Balcic, singurul rămas în Dobrogea de Sud la data respectivă. Cu această ocazie, maiorul Petrescu, șeful Biroul Român de Legătură de la Varna, solicita intervenția guvernului român pe lângă Comandamentul Armatelor Aliate din Orient pentru ca acest detașament să fie înlocuit. Prin comportamentul ofițerilor și soldaților italieni

¹¹ *Ibidem*, dosar nr. 2 691, f. 13.

¹² *Ibidem*, f. 6.

contrar intereselor românești, aceștia fraternizau cu bulgarii, îndemnându-i la revoltă împotriva autorităților românești¹³.

Potrivit acestui raport, „mâine, 3 curent, vor fi deshumați și depuși cu ceremonialul cuvenit eroilor la cimitirul eroilor osemintele soldaților români morți în luptele de la Bazargic în 1916. Regimentul 14 infanterie va trimite un pichet de 40 de oameni. Vor asista toate autoritățile românești. Tot mâine, 3 curent, îl însoțesc pe comandantul trupelor franceze și pe prefectul Goma la Balcic, unde situația a devenit absolut intolerabilă în urma atitudinii scandaloase a italienilor. Veștile sosite comunică într-adevăr o stare alarmantă și vorbesc de ațâțare fățișă la nesupunere și la revolte contra autorităților noastre. Maiorul Berger este ferm decis a interveni cu toată asprimea. Îmi permit a vă ruga să binevoiți a uza de toată influența ca să fie retrase cât mai curând aceste detașamente care ne sunt pe față dușmane. Măsuri grabnice de paza frontierei trebuie luate. Am început din nou să agit chestiunea grănicerilor noștri. Și este într-adevăr cel puțin uimitor ca bulgarilor să le fie admis a avea pază pe frontiera lor, pază care pentru noi se traduce în incursiuni banditești pe teritoriul nostru, iar nouă să nu ne fie îngăduită rezistența contra agenților provocatori bolșevici”¹⁴.

La fiecare raport trimis Marelui Cartier General, ofițerii români informau cum bulgarii pregăteau politic și militar încălcarea prevederilor armistițiului de la Salonic. Erau semnalate legături cu bolșevicii ruși care intrau în Bulgaria odată cu refugiații ruși primiți de autorități în scopuri umanitare. Sub acest pretext, se asigura finanțarea agenților de influență bulgari cu vederi comuniste și bolșevice.

Modul cum aceste trupe, sub conducerea directă a generalului italian Giovanni Beltiamo, au înțeles să-și îndeplinească obligațiile militare a reflectat, de fapt, voința politică a guvernului italian, care se raporta la bulgari ca un potențial aliat împotriva sârbilor¹⁵.

Concluzii

Astăzi, după mai bine de 100 de ani de la evenimente, citind rapoartele lor, care conțin analize cu caracter politic și militar atât de pertinente, reușim să avem o imagine cât mai aproape de adevărul istoric.

¹³ *Ibidem*, f. 10.

¹⁴ *Ibidem*, f. 11.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 2884, f. 417.

În Dobrogea, ca urmare a memoriului adresat la 19 februarie / 3 martie 1919 de către guvernul român Conferinței de Pace și Consiliului Suprem interaliat, începuse procesul de instalare a trupelor române în garnizoanele de reședință la pace.

Prin urmare, în baza ordinelor Marelui Cartier General, în perioada august-decembrie 1919, Divizia 9 infanterie ocupa pozițiile trupelor aliate proaspăt evacuate de pe teritoriul dobrogean. La 19 decembrie 1919 marea unitate era înlocuită de către Divizia 12 Infanterie, trupele acesteia începând transportul spre garnizoanele din Cadrilater, pe care trebuia să le ocupe până la 3 ianuarie 1920. În realitate, obiectivul a fost atins abia la 21 ianuarie 1920, întârzierea fiind cauzată de dificultățile de transport¹⁶.

Odată cu prezența funcționarilor administrației românești în Dobrogea de Sud, ofițerii de legătură de pe lângă trupele aliate de ocupație din Bulgaria și-au încheiat misiunea.

***THE ITALIAN EXPEDITIONARY CORPS IN SOUTHERN DOBRUDJA IN
THE REPORTS OF THE ROMANIAN ATTACHES AT THE ALLIED
ORIENT ARMIES (MAY-JULY 1919)***

-abstract-

Key Words: World War I, Italian Expeditionary Corps, attaches, Allied Forces in the Orient, Southern Dobrudja.

This paper aims to describe the attitude of the forces from the Italian Expeditionary Corps on the problem of the return of the Romanian authorities in the former Bulgarian territory, occupied in the autumn-winter of 1916 and the work done by the Romanian attaches. This information was used to promote the national interests at the Paris Peace Conference, in 1919-1920.

¹⁶ Rotaru Jipa, Leonida Moise, Ion Giurcă, Costin Scurtu, *Divizia 9 Mărășești 1879 - 1999*. Editura Punct, București, 1999, p. 85.